

ועוד אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי
אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם
הצבור, יקרא את פרשת השבוע כפי שקורין

הצבור, (53) שנים מקרא, פעמיים יקרא את
המקרא ופעם אחד יקרא את תרגום
הפסוק (54) כפי שתרגם אונקלוס (55) ואפילו ח-ב

ד"ה ולקרות].

ב. בשם הבה"ג שהאיסור הוא כשאין עשרה
בלעדיו [וראה אבודרהם], וכאן מדובר שהיו
עשרה מלבדו, [ואז מותר ללמוד אפילו בקול
רם] ובבה"ל [שם] פשוט מכך את ספק הפמ"ג
[א"א נה ח] אם ישן מצטרף לעשרה בקריאת
התורה, שהרי הלומד אינו גרוע מישן, וחייב
להפסיק.

ג. בשם הרי"ף, שדוקא לרב ששת היה
מותר כי תורתו אומנותו אבל אדם אחר אסור.
וכתב הכסף משנה [תפלה יב ט] שרק לפטור
מתפלה צריך שתהא תורתו אומנותו כרשב"י, אך
לקריאת התורה די כאמוראים, שהרי מצינו
בגיטין [סז ב] שרב ששת היה מקיז דם, וראה
במקור חיים [קמו ב]. ובערוך השלחן כתב,
שלא נחלקו, וכל שלשת התנאים נצרכים להיתר
לימוד בשעת קריאת התורה.

ורבינו יונה ותוס' בסוטה [לט א] תירצו
שרב ששת היה סגי נהור והיה פטור מקריאת
התורה לפי שדברים שבכתב אי אתה רשאי
לאמרם בע"פ. וביאר הפמ"ג [משב"ז קמא] כי
כיון שסומא פטור מקריאה נפטר גם משמיעה,
כי אינו ראוי לבילה, ונצרך לכך לדעת הרמב"ם
[תפלה יב א] שהחיוב על השמיעה, וראה בני
ציון [קלט] שדן בזה.

וראה בבה"ל [שם] ששבלי הלקט תמה על
תוס' מה הועילו בתירוץיהם והרי רב ששת עצמו
לא יצא ידי חובת קריאה, וביאר, שמדובר באופן
שכבר יצא ידי חובה, ולתוס' אסור בקול רם
שלא יטריד לשומעים, ולבה"ג אם בלעדו אין
עשרה חייב להצטרף עמהם [והיינו שחל עליהם
יחד חיוב קריאה, ראה בה"ל קלה ד"ה אין]

53. היינו מדי שבוע בשבוע, וכתבו תוס' [ד"ה

ישלים] שכל השבוע נחשב שקורא עם הציבור,
כיון שמתחילין הפרשה ביום שבת במנחה,
[ונחלקו הטור ודרכי משה אם כוונתם שיכול
לקרא ממנחה בשבת, או רק מיום א' ואילך, ומה
שקורין במנחה מחשיבו כקורא עם הציבור].
וסיימו שמצוה מן המובחר לגמור לקרוא לפני
סעודת יום השבת, וכתב המ"ב [ט] שלא יעכב
את סעודתו אחר חצות לצורך קריאת שמו"ת.

והב"י [רפה] נקט שיתחיל בע"ש וישלים
בשבת, ואילו המג"א הביא בשם האר"י
שלכתחילה ישלים בע"ש ורק כשהוא אנוס
ישלים בשבת, וכתב המ"ב [שם] שאם לא קרא
בע"ש יקרא בשבת קודם התפלה.

ובבאר היטב [רפה א] כתב, שהזמן המובחר
לקריאת שמו"ת הוא אחר חצות עש"ק,
ובמחזיק ברכה כתב, שהאר"י היה קורא
בעש"ק מיד אחר שחרית, אך לא באשמורת כי
אין קורין תרגום בלילה, וראה הערה הבאה.

54. הראב"ה [ברכות כב] כתב, שטעם התקנה
שנים מקרא, להודיע חשיבות המקרא, ואחד
תרגום — כדי שיבין את העניין. ובמטה משה
[תכב] כתב, שהתורה ניתנה ג' פעמים, בהר סיני,
באהל מועד, ובערכות מואב "באר היטב"
בשבעים לשון, והתרגום נגד "באר היטב".
ובערוך השלחן [רפה ב] כלל שני הטעמים,
וכתב שקורא ג"פ נגד נתינתה ג"פ, והשלישי
בתרגום כדי שיבין מה שלומד. ונפקא מינה,
במקום שאין תרגום, שאם כל ענינו רק שיבין,
אין צריך לומר פעם שלישית, אלא אם כן תקנו
גם כנגד ג"פ שניתנה תורה.

ובתרומת הדשן [ח"א כג] ובהקדמת ספר
החינוך כתבו, שטעם התקנה כדי שישלים כל
יחיד את התורה בכל שנה כמו הציבור, ולכן

הכיפורים (57).

תנא לה חייא בר רב מדפתי: כתיב בפרשת יום הכיפורים [ויקרא כג לב]: "ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב" ויש לתמוה: וכי בתשעה בחדש מתענין, והלא בעשרה מתענין? אלא כתבה תורה "בתשעה לחדש" לומר לך, שכל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב

"עטרות ודיבון" שהן שמות של עיירות ואין להם תרגום יקרא אותם שלש פעמים, (56) שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

רב ביבי בר אבוי כבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא, חשב להשלים קריאת הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום במעלי יומא דכפוריא, בערב יום

56. כך למדו תוס' בשיטת רש"י שקורא שלשה פעמים בלשון המקרא. והקשו למה נקט "עטרות ודיבון" שיש להם מכל מקום "תרגום ירושלמי" ולא נקט "ראובן ושמעון" שאין להם בכלל תרגום, ונחלקו אם קורא ב' פעמים כל הפרשה, ושב על כולה בתרגום, [כדעת השל"ה, הובא במג"א] וא"כ אינו יכול לדלג חלק מהתרגום, כי יחסר במשמעות הקריאה, או שקורא כל פסוק ב' פעמים מקרא ופעם אחת תרגום [כדעת האר"י, שם, ולכן נקטו "שנים" ולא "שתיים"], והיינו לצורך הבנת הנקרא, וכשאין תרגום אין צריך לקרא ג' פעמים, ואין לחלק בין עטרות ודיבון לראובן ושמעון.

ותוס' פירשו שכוונת הגמרא שאע"פ שאין להם תרגום אלא תרגום ירושלמי, מ"מ יותר טוב לקרוא פעם שלישית בתרגום [ירושלמי]. ולפי שיטה זו כשאומרים "ראובן ושמעון" אין צורך לומר שלשה פעמים אלא די בפעמים, וכתב הטור שנהגו להחמיר כפירוש רש"י.

57. בעיון יעקב כתב, שהיה מבני עלי שנתקצרו שנותיהם, וכיון שהמשלים פרשיותיו מאריכין לו ימיו ושנותיו, היה רוצה להשלים פרשיותיו בערב יום הכיפורים לפי שלמחרת ספרי חיים פתוחים, ורצה להשלים כדי שיכתב לאלתר לחיים.

כתב שאין צריך לקרא שמו"ת של קריאת יו"ט. ואילו רבינו חננאל כתב, שהטעם כדי שיהא רגיל במה שהציבור קורין, ולטעמו צריך לקרא גם ביו"ט. וכן צריך לקרא קודם קריאת בציבור. ובהגה"מ הביא בשם ראב"ן שתקנוה רק למי שדר ביחידות שיקרא בשעה שהציבור קורין בכיהכנס"ס. והלבוש כתב, שתקנוה כדי שיהיו בקיאים בתורה, וראה בערוך השלחן שביאר דבריו.

55. תוס' [ד"ה שנים] כתבו, שהלועז לא יקרא בלעז כי התרגום מפרש לפעמים פרטים שאינם במשמעות המקרא. והרא"ש כתב, שהקורא בפירוש התורה יוצא בו ידי תרגום, כי מפרש כל מלה, והיינו שכלולים בו פירוש המילות ופירוש הענין.

והטור [רפה] כתב, שאם לומד פירוש רש"י חשוב כמו תרגום. והביא הבית יוסף שמקורו מהרא"ש הנ"ל, ואף שרש"י לא פירש כל מלה, משמע שנקט כי כל מקום שלא פירש אינו טעון פירוש, והוא כמו שאין תרגום ל"ראובן ושמעון".

והסמ"ג [עשין יט] העדיף ללמוד פירוש רש"י לפי שמפרש יותר מהתרגום, והביא שיש ראשונים שדחו וסברו שדוקא תרגום לפי שניתן בסיני, ומסיק הב"י "וירא שמיים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירוש רש"י". וכן פסק בשו"ע [שם ב] וראה בה"ל [ד"ה תרגום].

"ובלבד שלא יקדים לקרוא את הפרשיות ושללא יאחר" אלא יקראם יחד עם הציבור. בדאמר להו, כפי שציווה רבי יהושע בן לוי לבניה: אשלימו פרשיותיכו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום.

ועוד ציווה רבי יהושע בן לוי לבניו: והזהרו בורידין, כששוחטים עוף הזהרו לחתוך את ורידי הדם שבצואר כדי שיצא כל הדם, וכפי שאמר רבי יהודה, דתנן במשנה [חולין כו.]: רבי יהודה אומר: עד שישחוט את

הורידין. (62)

כאילו מתענה תשיעי⁽⁵⁸⁾ ועשירי⁽⁵⁹⁾, כי כך היא כוונת התורה לומר: הכינו עצמכם בתשעה בחודש באכילה ושתייה כדי שתוכלו להתענות למחרת, (60) וחייב זה נאמר בלשון "ועניתם" להשמיענו שאכילה זו נחשבת כעינוי. (61) ואם כך עדיף לעסוק ביום זה באכילה ושתייה ולא בהשלמת הפרשיות.

סבר רב ביבי בר אביי לאקדומינהו, להקדים קריאת הפרשיות ולקרוא את כולן בשבת אחת או בשתי שבתות.

אמר ליה ההוא סבא: תנינא בברייתא:

יום שני ברציפות. ובשו"ת מהרי"ט [ח"ב או"ח ב] כתב, שהיו מתענים הרבה ימים קודם יוה"כ, ולפי שהרגל נעשה טבע אין להם עינוי בתענית יו"כ, ולכן צוותה התורה להפסיק בעיו"כ.

61. רש"י, ומשמע שעצם האכילה נחשבת כעינוי, וכ"כ להדיא בר"ה [ט א ד"ה כל] "אכילת תשיעי אני קורא עינוי" והיינו שהצטוה על האכילה, אך תוס' [שם ד"ה כאילו] כתב "כאילו הצטוה להתענות והתענה" והיינו שהצווי על עינוי ומתקיים באכילה. וראה בשו"ת רע"א [טז] שדן אם נשים חייבות לאכול בתשיעי, ותלוי אם הצווי לאכול, והוא מ"ע שהזמן גרמא, או שהוא על העינוי ונשים חייבות בעינוי יוה"כ. ומאירי כתב, ש"כל העושה דבר על דעת שבסבת אותו דבר תתקיים מצוה הרי הוא כמי שעשה מצוה". והיינו שאין האכילה עצמה נחשבת כתענית, אלא משום שהיא הכשר למצות תענית בעשירי. ובשו"ע [תקע ג] נקט שמצות האכילה בתשיעי היא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא [ב"י תיח]. אך המג"א [תקע ט] הוכיח שהיא דרשא דאורייתא, ויתכן שנחלקו אם הכשר המצוה נחשב כחלק מהמצוה ממש.

62. צליית בשר מכשירה את הבשר מן הדם, רק

58. בפרי חדש [תרד] כתב, שהעדיפה התורה לנקוט "כאילו התענה" ולא נקטה בלשון "מצוה לאכול" לומר שמקבל שחר גדול כמקיים מצוה מתוך צער ולא מתוך עונג, ועי"ש בט"ז.

וראה בסמוך שלדעת רש"י מקיים באכילה מצות עינוי, ובערוך לנר [ר"ה ט א] ביאר שמתענה בעשירי על מה שחטא נגד הגוף, ובתשיעי על מה שחטא כנגד הנשמה, ולכן אמרו "כאילו התענה".

59. הצ"ח תמה איך אמרו "כאילו התענה" על שני הימים, והרי בעשירי התענה באמת, וביאר שגם תענית העשירי מתעלה יותר, כי נחשב לו כמתענה ב' ימים שהתענית ביום השני קשה ככל כפלים. ובבן יהוידע כתב, שאכילת יום ט' לבד נחשבת כתענית ב' ימים, עי"ש. וראה הערה הבאה.

60. רש"י [ד"ה מעלה] והרא"ש [יומא פ"ח כב]. ורבינו יונה [שע"ת ד ח – י] כתב, שטעם המצוה, כדי להראות שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהא לו לעדות על דאגתו מעוונותיו. ועוד שהיא תחת סעודת יוט של יוה"כ. ועוד כדי שיתחזק להרבות תפלה ביוה"כ. ובשבלי הלקט [שז] כתב, כדי שחשב לו תענית יוה"כ כמתענה

שהטעם הוא **משום סכנה**, שמא יחתוך את ידו, **ואיכא דאמרי** שהטעם הוא **משום קלקול פעודה**, שמא יפצע את ידו אף בפצע כל שהוא, והדם היוצא ילכלך את המאכל וימאס את המאכל על המסובים.⁽⁶⁴⁾

ועוד הורה להם רבא: **"אל תשבו על מטה ארמית"**! ובפירוש הוראה זו **איכא דאמרי**, שכוונתו לצוות: **לא תגנו בלא קריאת שמע**⁽⁶⁵⁾, וכינה את השוכב לישן בלא קריאת שמע כ"מטה ארמית" כי העושה כן דומה מיטתו למיטת גוי.⁽⁶⁶⁾ **ואיכא דאמרי**, שהתכוון לצוות: **דלא תנסבו גיורא**, שלא

ועוד ציווה לבניו: **"וזההרו בזקן ששכח תלמודו מהמת אונסו**, שמחמת מחלה או טורח המזונות שכח את תלמודו וזההרו בו לכבדו למרות ששכח את תלמודו דהרי **אמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון כלומר**, אף שברי הלוחות נוהגים בהם כבוד ומונחים יחד עם הלוחות השניים, כך יש לנהוג כבוד גם בתלמיד חכם למרות ששכח תלמודו.⁽⁶³⁾

אמר להו רבא לבריה: כשאתם הותכים בשר, אל תהתכו כשהבשר מונח על גב היר, אלא כשהוא על השלחן. איכא דאמרי

במנחות [צט א] ש"אין נוהגין בו מנהג בזיון". וראה ירושלמי [מו"ק ג א] שזקן ששכח תלמודו "נוהגין בו קדושת ארון" ומשמע, כיון ששכח אינו נחשב כלוחות אלא כארון ששימש ללוחות.

64. רשי פירש ש"ילכלך את המאכל וימאס את המסובים", וראה במ"ב [קע לד] שהחשש שימאס האוכל.

65. ראה בספר פירות תאנה שדן אם רבא חלק על רב נחמן, שאמר לעיל [ריש דף ה] שת"ח אינו צריך לקרא ק"ש על המטה.

66. רש"י. וביאר בכך יהוידע שבק"ש מגרש את החיצוניים והמזיקים, ואם שוכב בלא ק"ש חשובה מיטתו מיטה ארמית ששוכנים בה החיצוניים.

והמהרש"א פירש שהכוונה שלא יקרא ק"ש שעל המיטה בלשון ארמי שאין המלאכים מכירים בו, שכן קוראים שיר של פגעים [יושב בסתר] כדי שיהיו מלאכי השרת נזקקין לו לשמרו, וכיון שאין מכירין בלשון ארמי, כאילו לא קרא ק"ש.

אם אינו צולה את העוף כשהוא שלם, וכיון שרגילות לצלות את העוף כשהוא שלם יש לחתוך את עורקי הצוואר כדי שיצא הדם [רש"י עפ"י חולין כח ב].

63. בשפתי חכמים ביאר את הדמיון לשברי הלוחות שפרחו מהם האותיות [כמבואר ברבה כי תשא] כך מי ששכח תלמודו מחמת חליו למרות שפרחה ממנו התורה נשאר בקדושתו. וראה בשל"ה [שבועות תו"א מה בהגה] שאינו חייב בשכחה, כי היא באה מסיבת שבירת הלוחות, ולעתיד לבא יוחזרו האותיות למקומן. וכן ביאר המהר"ל [נתיבות עולם, נתיב התורה יד] שהוא כת"ח בשעה שישן, כי זה ענין האדם שמצד הגוף שלו א"א שתהיה התורה עמו תמיד, ואף שנסתלקה ממנו באונס בגלל הגוף המקבל, אינו נחשב שהתורה מסתלקת ממנו, ולעוה"ב כאשר אין מונע אליו מצד הגוף תהיה תורתו עמו [ראה מדרש משלי 1].

ולדבריהם אין חילוק בין מי ששכח ללא שכח, וכ"כ המאירי "שנכבדהו כאילו לא שכח". אך בתוס' ר"י החסיד משמע ששברי לוחות פחותין מלוחות עצמן, וכן נראה מהאמור

אמרו חכמים: אסור לישב על מטה ארמית.⁽⁶⁹⁾

ועוד הורה להם רבא: אל תעברו אחריו בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין,⁽⁷⁰⁾ מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי,⁽⁷¹⁾ דאמר רבי יהושע בן לוי: אסור לו לאדם שיעבור אחריו בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין.

תשאו גיורת,⁽⁶⁷⁾ ואיכא דאמרי, שהתכוון כפשוטו: ארמית ממש כלומר, שלא ישבו על מיטה השייכת לנכריה, ומשום מעשה דהיה עם רב פפא, דרב פפא אזל לגבי, הלך לביתה של ארמית, הוציאה לו מטה ואמרה לו: שב! אמר לה רב פפא: איני יושב עד שתגביחי את המטה ואראה מה מונח מתחתיה, הגביה את המטה ומצאו שב תינוק מת, וכוונתה הייתה להעליל עליו שהוא התיישב על התינוק והרגו.⁽⁶⁸⁾ מכאן

שאזהרתו נבעה מפני מעשה זה. [ובפסחים שם הובא כן בשם רבינו הקדוש, וצ"ל שאסור זאת משום שחשש לזה].

70. לעיל [ו ב] הבאנו פירוש רש"י ש"אחורי בית הכנסת" הוא צד מזרח שבו היה הפתח, וכיון שעובר ליד הפתח ואינו נכנס נראה כפורק עול ומבזה את בית הכנסת [ראה רש"י לקמן סא א] ונראה ככופר או פורק עול התפלה [רש"י עירובין יח ב, וכן הוא בשו"ע צ ח, ובביאור הגר"א העיר שרש"י סותר טעמו].

ורבינו יונה כתב, שגם רבינו יצחק [שפירש לעיל ש"אחורי ביהכנס"ס" הוא הצד שאין בו פתח] מודה שבסוגיין מדובר בעובר בצד הפתח, כי רק בו שייך חשד, וכן משמע מהרמב"ם [תפלה ו א] והמאירי. שהאיסור רק מפני שיחשדוהו בפריקת עול.

71. אע"ג שרבי יהושע בן לוי היה בסוף תקופת התנאים [ראה סדר הדורות שהרמב"ם מחשיבו כתנא, ורש"י מחשיבו כאמורא], ורבא היה כשתי דורות אחריו, ואין דרך לסייע מאמורא למשנה [רש"י ב"מ מ א], מ"מ דברי ריב"ל א נם נחשבים כמשנה, ובפרט לדעת רש"י שהיה אמורא, ועוד יתכן שההוכחה שהלכה כרבא שהוא בתרא [כמבואר לקמן בתוס יג ב].

67. משום שיש לחשוש שיעבור על מה שאמרו [סנהדרין צד א] "גר עד עשרה דורות אלא תבזה ארמי בפניו", [רשב"ם פסחים קיב ב].

ובעיון יעקב הקשה שהרי יהושע נשא את רחב ובעזו את רות. וביאר שלדעת רש"י [בחולין קלג א] רבא היה כהן, וכהן אסור בגיורת משום זונה, והזהירם כדי להראות להם הדין. ואף לדעת תוס' [שלא היה בעצמו כהן] רבא נשא בת רב חסדא שהיה כהן, וכיון שהיו מזרע כהנים החמיר עליהם, ובעינים למשפט כתב, שהזהירם על גיורת שנתגיירה פחותה מג' שנים.

וראה בהוריות [יג א] שהכל רצים לישא גיורת, ובחברותא [שם הערה 34] הובא שהיעב"ץ כתב, דהיינו כשאינו מוצא ישראלית, או שאין כל הגיורת שוות שהרי יהושע ובעזו הניחו ישראליות ולקחו גיורת.

68. רש"י בפסחים [שם] הביא שארמית זו הייתה חייבת לו מעות ונכנס מדי יום לגבות הימנה את החוב, יום אחד חנקה את בנה ונתנתו על המיטה, וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב עד שאביא מעותיך וכן עשה, כשבאתה אמרה המתת את בני וברח מן המדינה. וראה שינויים נוספים בפירוש רבי נסים גאון וכן ברבנו חננאל. ועיין בהגהות מהר"ץ חיות.

69. רב פפא היה תלמידו של רבא, ולכן מסתבר

אמר אביי: ולא אמרן שאסור לעבור שם אלא דליכא פתחא אחרינא לבית הכנסת, אבל היכא פתחא אחרינא, לית לן בה, אין לנו בה איסור. (72)

ולא אמרן אלא דליכא בי כנישתא אחרינא באזור, אבל איכא בי כנישתא אחרינא, לית לן בה, כי הרואה סבור שהולך להתפלל בבית הכנסת האחר.

ולא אמרן שאסור לעבור, אלא באופן דלא דרי טונא, שאינו נושא משא ולא רהיט, ואינו רץ, ולא מנה תפילין, אבל איכא חד מהנך לית לן בה, כי הרואה שנושא משא או רץ מבין שמפני שטרוד אינו נכנס לבית

הכנסת ולא מפני זלזול, וכן אם מניח תפילין מוכח שהוא ירא שמיים ומובן שלא מפני הזלזול אינו נכנס. (73)

תניא בברייתא (74): אמר רבי עקיבא בשלשה דברים אוהב אני את מעשי המדריים: (75) כשהותכין את הבשר אין הותכין אותו אלא על גבי השלחן ולא על גבי היד (76): כשנושקין לחבריהן אין נושקין אלא על גבי היד של החבר, ולא על פניו, מפני הרוק: וכשיועצין, כשמתייעצים בדבר ולא מעונינים שאחר ישמע אין יועצין אלא בשדה. (77)

אמר רב אדא בר אבהו: מאי קראה, היכן

ובחידושי הרא"ה.

74. הגמרא מביאה ברייתא זו כיון שאף בה מדובר בעניין חיתוך הבשר.

75. בכך יהוידע תמה הרי אמרו בע"ז שאסור לומר כמה נאה גוי זה שנאמר לא תחנם. וביאר שרבי עקיבא רצה להלהיב לב ישראל, שאם הגויים כך עושים ודאי שעם חכם ונכון עליו לעשות כן. ועוד שלא התכוון לשבחם אלא לגנותם, שבכל האומה הגדולה הזאת לא מצא דברים שראוי לשבחן אלא ג' אלו, וראה הערה 80.

ובעיון יעקב כתב, שבא ללמד שכל שיש בו דרך ארץ וצניעות אין בו משום בחוקותיהם לא תלכו.

76. מהרש"א.

77. אבל לא בעיר, כפתגם שרגילים אנשים לומר: "אזניים לכותל" [רש"י],

72. כי הרואה סובר שנכנס בפתח אחר לכן אין בזה בזוי [רש"י לקמן סא א.]. והב"י [תרעא] הקשה מה בין זה לנר חנוכה, שאמרו [שבת כג א] שאם יש לו שני פתחים צריך ב' נרות, ולא מועיל שיבינו שמדליק בפתח אחר. וחילק, שבתפלה לא יחשדוהו שפורק עול מלכות שמים מעליו, משא"כ בנר חנוכה, ועוד שבנר חנוכה יש הפסד ממון ולכן יחשדו שלא הדליק. ובמג"א [שם יב] כתב, שלרש"י לק"מ, כי בביהכ"ס אין הנידון משום חשד אלא משום ביזוי.

ובחכמת שלמה ומגן גבורים כתבו, שבנר חנוכה אמרו שיחשדו כי כשם שלא הדליק בפתח זה לא הדליק בשני, כי שניהם שוין, אך בתפלה שעדיף להתפלל במקום רחוק לשכר פסיעות, אין ראייה ממה שלא התפלל כאן, וכשאין הוכחה אין חשד. ובאפיקי מגינים כתב, שנו חנוכה יכל להדליק בשני פתחים, אך אינו יכול להכנס בב' פתחים להתפלל, ואין מקום לחשד.

73. ראה רש"י [שם] ורש"י על הרי"ף [כאן]

מצאנו דבר זה בתורה — שכן נאמר [בראשית לא ד] לגבי יעקב כשקרא לרחל ולאה להוועץ על עזיבת לבן: "וישלח יעקב ויקרא לרחל ולאה השדה אל צאנו".⁽⁷⁸⁾

תניא בברייתא: אמר רבן גמליאל: בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים; הן צנועים באכילתן⁽⁷⁹⁾; וצנועין בבית הכסא; וצנועין בדבר אחר, תשמיש.

בעניין מפלתו של בבל בידי מלכי פרס נאמר [ישעיה יג ג]: "אני צויתי למקודשי", אני צויתי למלכי פרס ומדי לבא להשחיתה, תני רב יוסף "מקודשי" אלו הפרסים, המקודשין

ומזומנין לגהינם.⁽⁸⁰⁾

שנינו במשנה: רבי גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבן גמליאל שזמן קריאת שמע של ערבית עד שיעלה עמוד השחר.⁽⁸¹⁾

תניא בברייתא: רבי שמעון בן יוחי אומר: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה אחד בהפרש זמן מועט, פעם אחת קודם עמוד השחר ופעם אחת לאחר שיעלה עמוד השחר,⁽⁸²⁾ ויוצא בהם ידי

78. למרות שיתכן שקראן לשדה לפי שטרוד היה בשמירת צאן לבן, ולא היה לו פנאי אחר, מ"מ לא הייתה התורה צריכה להזכיר שקראן לשדה, אם לא להשמיענו שיועצין בשדה [מהרש"א].

79. בבן יהודע פירש שלא היו אוכלים בגלוי בכל מקום, ואף בבית היו אוכלים בחדר צנוע מפני הנמצאים בבית, כדי שלא יתאוה הרואה ויבוא לידי בולמוס.

80. כלומר, שאע"פ שיש בהם ג' דברים טובים הנ"ל, מזומנים הם לגיהנום, כי אינם עושים מחמת צווי הקב"ה אלא מחמת הכרח הדעת [שלמה משנתו].

81. הרמב"ם [ק"ש א ט] כתב, שזמן ק"ש בלילה מצאת הכוכבים עד חצי הלילה, ואם עבר ואיחר וקרא לפני עלות השחר, יצא. וביאר הב"י [רלה] שפסק כרבן גמליאל רק כנגד רבי אליעזר, שיכול לקרא אחר אשמורה הראשונה, אך לגבי זמנה לכתחילה הלכה כחכמים, שעשו סייג לקרא עד חצות, ושלא כר"ג שזמנה לכתחילה

עד עלות השחר.

והקשו הב"ח ושאגת אריה [ד] שא"כ נמצא שהלכה כחכמים, ועל מה אמרו "הלכה כר"ג". ולכן ביארו שהרמב"ם סובר כרבינו יונה [במשנה] שלכו"ע עשו סייג שיקרא קודם חצות, אלא שלחכמים אחר חצות לא יקרא אפילו דיעבד, ולר"ג בדיעבד קורא עד עה"ש, ונמצא שפסקו הלכה כרבן גמליאל.

ובבבב"ל [שם ד"ה זמנה], ביאר שר"ג מודה לחכמים שעשו סייג, ואינו חולק אלא על רבי אליעזר שמה"ת זמנה באשמורה ראשונה, ומה שהוצרכו לומר הלכה כר"ג, הוא משום שחכמים לא פירשו שחצות הוא רק סייג, ורק ר"ג פירש זאת לבניו.

ובבית הלוי [ח"א לד ח] ביאר שרבן גמליאל ורבי אליעזר נחלקו בדעת חכמים, שר"ג אמר שלדעתם מה"ת זמנה כל הלילה ועשו סייג עד חצות, ורבי אליעזר סבר שמה"ת זמנה עד חצות וחכמים לא עשו סייג, ורק הוא עשה סייג עד אשמורה הראשונה.

82. תוס' כתבו, שאין הכוונה שקורא מיד לאחר שעלה השחר, אלא צריך להמתין עד שיכיר בין

חובתו, אחת, בקריאה שקרא לאחר שעלה עמוד השחר יוצא חובת קריאת שמע של יום הבא, ואחת, בקריאה שקרא קודם עמוד השחר יוצא ידי חובת קריאת שמע של הלילה שעבר.

מקשה הגמרא: הא גופא קשיא, דברים אלו סותרים את עצמם; אמרת בתחילה: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים "בלילה", אלמא שפרק הזמן לאחר שיעלה עמוד השחר ועד נץ החמה כולו ליליא [לילה] הוא, ואילו הדר תני: שיוצא בהן ידי חובתו אחת של "יום" ואחת של "לילה", והיינו שבקריאה שקרא לאחר שעלה עמוד

השחר יצא ידי חובת הקריאה של היום הבא, אלמא שלאחר שעלה עמוד השחר יממה הוא.

מתרצת הגמרא: לא, אין זו קושיא, לעולם עד נץ החמה עדיין ליליא הוא, (83) והא דקרי ליה "יום", ויוצא בו ידי חובת קריאה של יום, מפני דאיכא אינשי דקיימי משנתם בהחיא שעתא, ובקריאת שמע נאמר "ובקומך", ולפיכך זמן החיוב תלוי בעת הקימה, וכיון שמעלות השחר יש אנשים שקמים משנתם, נחשבת אותה שעה כיום לעניין קריאת שמע. (84)

תכלת לכתתי [כדלקמן ט ב, והצל"ח ביאר למה העמידו דבריהם אחר ביאור תשובת הגמרא]. והב"י כתב, שסברו שלכתחילה קורא בהנץ החמה, ושיעור "בין תכלת לכתתי" המוזכר במשנה הוא בקורא בשעת הדחק, ובאופן זה עסק רשב"י, וראה להלן [ט ב] שדחו ביאורו. אך דעת רבינו יונה והרשב"א שבין תכלת לכתתי קורא לכתחילה, ומדוחק יכול לקרא מיד אחר עלות השחר, ולכן העמידו את דברי רשב"י מיד אחר עה"ש.

83. תוס' כתבו, שלגבי שאר מצוות נחשב זמן זה כלילה, [ונקטו תפילין וציצית, ותמה הגרע"א שלגביהם נחשב כיום אפילו לכתחילה, שהרי העמידו את הברייתא בזמן שמכיר בין תכלת לכתתי, וכדעיל, וראה מרומי שדה ואבן האזל ק"ש א א].

ורבינו יונה כתב, שנקרא לילה לגבי שאר מצוות, כי עיקר מצוותן אחר הנץ החמה, אף שאם קיימן מעלות השחר יצא ידי חובה כמבואר במגילה [כ א].

והרא"ש כתב, שגם לגבי שאר מצוות נחשב "יום" כי בכל המצוות משעלה השחר, יצא.

ולשון "לעולם לילה" משמעותו שאנשים קורין אותו לילה כי עדיין לא האיר היום. [וראה בהערה הבאה, ובדף ט א הערה 1].

84. תוס' ביארו שרק לגבי שאר מצוות נחשב זמן זה כלילה, אך לגבי ק"ש נחשב כיום, כי התחיל זמן קימה. וראייתם, שהרי אילו היה נחשב לילה, היה ראוי להשמיענו חידוש יותר גדול, שקורא פעמיים לאחר עלות השחר ויוצא גם של לילה וגם של יום.

אולם הרא"ש כתב, שגם לעניין ק"ש לילה הוא, ואם באונס לא קרא כלילה יכול לקרא אז, אלא שהתנא בא להשמיענו אופן שיכול לקרא שתי פעמים ברציפות, אך כאשר קרא אחר עלות השחר ק"ש של לילה, שוב אינו יכול לקרא פעם נוספת לק"ש של יום.

וגם הרמב"ן במלחמות ה' כתב, שרק לגבי ק"ש נחשב לילה, כי רוב העולם עדיין ישנים אז, ואילו לגבי שאר מצוות נחשב יום, ומה שנקרא בברייתא "יום" לגבי ק"ש הוא משום שיוצא ידי חובת ק"ש כי מיעוט קמים בו, והתנא בא להשמיענו, שאי אפשר לקרא שני פעמים באותו זמן ולצאת יד"ח יום ולילה

ואחת, בקריאה שקודם הנץ החמה יוצא ידי חובת קריאה של לילה⁽⁸⁶⁾.

מקשה הגמרא: הא גופא קשיא, דברים אלו סותרים את עצמם: אמרת פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים "ביום", אלמא, שלאחר עלות השחר אף קודם נץ החמה יממא [יום] הוא, והדר תני: יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של "לילה", אלמא שעד נץ החמה עדיין ליליא הוא.

מתרצת הגמרא: לא, אין זו קושיא, כי לעולם א-ט מעלות השחר יממא הוא⁽¹⁾ והאי דקרו ליה

אמר רב אחא בר חנינא אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה ברבי שמעון בן יוחאי שיכול לקרא קריאת שמע של שחרית מעלות השחר, כיון שהתחיל זמן קימה⁽⁸⁵⁾.

איכא דמתני להא, יש ששונים את פסק ההלכה דרב אחא בר חנינא שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי אחא דתניא, בכרייתא אחרת: רבי שמעון בן יוחאי אומר משום רבי עקיבא: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום; פעם אחת קודם הנץ החמה, ופעם אחת לאחר הנץ החמה, ויוצא בהן ידי חובתו אחת, בקריאה שאחר הנץ החמה יוצא ידי חובת קריאה של יום,

1. תוס' ביארו שרק לגבי שאר מצוות נחשב זמן זה כיום, אך לגבי ק"ש נחשב כלילה, כי הוא עדיין זמן שכיבה. וראיתם, שהרי אילו היה נחשב יום, היה ראוי להשמיענו חידוש יותר גדול, שקורא פעמיים קודם הנץ החמה ויוצא גם של לילה וגם של יום [והיינו כדרכם לעיל ח הערה 81 בכרייתא הראשונה].

ולביאור זה נמצא שהברייתות חולקות בדעת רשב"י, כי בראשונה אמר שאחר עה"ש הוא זמן קימה, וכיום גמור הוא לק"ש, ובשניה – עד הנץ הוא זמן שכיבה, וכלילה גמור הוא לק"ש, וכן ביאר בעל המאור [ונחלקו להלכה, להלן].

ובאופן נוסף ביארו: שנקרא "יום" אפילו לגבי ק"ש, כי התחיל זמן קימה, ולא נקט שקורא "פעמיים קודם הנץ" משום שרצה להשמיענו חידוש, שאינו יוצא ידי חובת ק"ש של לילה אחר הנץ, אף שעדיין בני מלכים ישנים. ולביאור זה נמצא לכאורה שנחלקו רק לגבי ק"ש של לילה מעה"ש עד הנץ, אך של יום לכו"ע קורא אחר עה"ש, ונבאר הסברא להלן.

והמהרש"א כתב שביאור זה של תוס' שייך גם בכרייתא הראשונה, שאחר עה"ש "לילה"

והרשב"א פירש "לעולם לילה הוא" גם לענין ק"ש, כי לענין ק"ש נחשב גם כלילה וגם כיום, כיון שרובם ישנים נחשב עוד ללילה, וכיון שיש שקמים נחשב גם כיום, אך התנא לא נקט שקורא פעמיים אחר עלות השחר, כי רק של יום יוצא אפילו קרא במזיד, אך של לילה אינו יוצא אלא אם שגג.

85. הרשב"א הקשה למה הולכים אחר מיעוט אנשים הקמים, ויוצא ידי חובת ק"ש של יום, בעוד שרוב אנשים ישנים ובכל זאת אינו יוצא ידי חובת ק"ש של לילה. וכתב שגזרו על המתאחר ולא קרא כל הלילה, שמא יפשע ויקרא אחר הנץ, ולא החמירו על מי שהקדים וקרא ק"ש של יום קודם זמנו. וראה להלן [ט א הערה 2]

86. באור שמח [ק"ש א י] כתב, שאע"פ שקרא אחר שמכיר את חברו, כיון שהיא ק"ש של לילה, אינו צריך להניח בה תפילין. אולם בהגהות מראה כהן נקט שצריך להניח כדי של יהא נראה כמעיד עדות שקר, [ראה להלן יד הערה 50].